

Selçuklu Tarihçiliğinin Zamansız Kaybı

PROF. DR. FEDA ŞAMİL ARIK'a Armağan

TÜRK TARİHİNE DAİR YAZILAR III

ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫ ТАРИХЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ЗЕРТТЕУЛЕР

TURKİY HALQLAR TARİXİGA DOİR İZLANIŞLAR

ТҮРК ТАРИХЫ БОЮНЧА ИЗИЛДӨӨЛӨР

TÜRK TARYHYNA DEGIŞLI ÝAZGYLAR

TÜRK TARİXİNƏ DAİR YAZILAR

تورك تاريخينه دائر يازيلر

Editör

Alpaslan DEMİR

Tuba TOMBULOĞLU - Eralp ERDOĞAN - Ömer DÜZBAKAR

Ankara 2018

gece
kitaplığı

İmtiyaz Sahibi / Publisher • Gece Kitaplığı
Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • Doç. Dr. Atilla ATİK
Proje Koordinatörü / Project Coordinator • B. Pelin TEMANA
Editör / Editors • Alpaslan DEMİR
Tuba TOMBULOĞLU
Erap ERDOĞAN
Ömer DÜZBAKAR
Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Gece Akademi
Sosyal Medya / Social Media • Betül AKYAR

Birinci Basım / First Edition • © EKİM 2018 / ANKARA / TURKEY
ISBN • 978-605-288-634-2

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin
almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

The right to publish this book belongs to Gece Kitaplığı.
Citation can not be shown without the source, reproduced in any way
without permission.

Gece Kitaplığı / Gece Publishing

Adres / Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak
Ümit Apt. No: 22/A Çankaya / ANKARA - TURKEY
Telefon / Phone: +90 312 384 80 40

Gece Akademi / Gece Academy

Adres / Address: Meşrutiyet Mah. Atatürk Bulvarı Bulvar Palas Çarşısı İş Merkezi
C Blok No: 141/127
Çankaya / ANKARA / TURKEY
Telefon / Phone: +90 555 888 24 26

web: www.gecekitapligi.com

e-mail: gecekitapligi@gmail.com
gecekademi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 26649

Selçuklu Tarihçiliğinin Zamansız Kaybı

PROF. DR. FEDA ŞAMİL ARIK'a Armağan

TÜRK TARİHİNE DAİR YAZILAR III

ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫ ТАРИХЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ЗЕРТТЕУЛЕР

TURKİY XALQLAR TARİXİGA DOİR İZLANIŞLAR

ТҮРК ТАРИХЫ БОЮНЧА ИЗИЛДӨӨЛӨР

TÜRK TARYHYNA DEGIŞLI ÝAZGYLAR

TÜRK TARİXİNƏ DAİR YAZILAR

تورك تاريخينه دائر يازيلر

Editör

Alpaslan DEMİR

Tuba TOMBULOĞLU - Eralp ERDOĞAN - Ömer DÜZBAKAR

Ankara 2018

gece
kitaplığı

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. Feda Şamil Arık'ın Hayatı Ve Eserleri	
Ayşe Atıcı ARAYANCAN.....	19
I.BÖLÜM - Siyaset	25
Çukurova Bölgesinde Haçlı-Ermeni Mücadeleleri	
Abdullah KAYA	27
Sultan Melikşah Dönemine Kadar Selçukluların Abbasi Hilafetine Dair Düşünceleri	
Murat SERDAR.....	37
Akkoyunlu-Memlûklü Diplomatik Çözüm Arayışları Ve Yöntemleri	
Ayşe Atıcı ARAYANCAN.....	51
Şah I. Tahmasb (1524-1576) Döneminde İran-Hindistan İlişkileri	
Tuba TOMBULOĞLU, Eralp ERDOĞAN.....	65
Tanzimat Dönemi Osmanlı Diplomasisinde Kutsal Yerler Sorunu	
Serap TOPRAK.....	75
Ermeni Propaganda Faaliyetlerine Kısa Bir Bakış	
Yaşar BAYTAL.....	89
Sovyetler Birliği'ndeki İngiltere Algısının Oluşumu Üzerine Genel Bir Değerlendirme	
Hakan KURT.....	99
XIX. Yüzyılda Türkistan'da Yaşanan İngiliz- Rus Anlaşmazlığında Tarafsız Bölge Oluşturma Süreci	
Aysel ERDOĞAN	109
Doğu Türkistan Hükümdarı Yakup Bey Döneminde Rusya İle İlişkiler	
Coşkun KUMRU	129
Osmanlı Arşiv Belgeleri Ve Amerikan Basını Işığında Amerikan Savaş Gemilerinin Türkiye'ye Karşı Bir Tehdit Unsuru Olarak Kullanılması Hakkında Örnekler (1880-1909)	
Ebru GÜHER.....	139
ABD Belgelerine Göre 1919-1924 Amerikan Donanmasının Yakındoğu ve Türk Sularına Yerleşmesi Ve Faaliyetleri	
Hakan GÜNGÖR	147
Enver Paşa'nın Türkistandaki Siyasî Faaliyetlerinin Fransız Kamuoyuna Yansımaları	
Fatma UYGUR.....	161
İkinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'nde Savaşan Kafkasyalı Askerler ve Kafkas Sürgünü	
Leyla DERViŞ	177
II. BÖLÜM - Teşkilat	191
Makrizî'nin Es-Sulûk ve El-Hıtat Adlı Eserlerinde Geçen Memlûklü Dönemi Kahire Hapishaneleri	
Tülay YÜREKLİ.....	193
XIII. Yüzyılda Anadolu'da Fütüvvet Teşkilatının Esnaf Teşkilatı (Ahi Teşkilatı) Haline Dönüşmesini Hazırlayan Faktörler	
Mehmet Ali HACIGÖKMEN	199

XV. Yüzyılda Ankara Sancağı'nın Tımar Sahipleri Üzerine Bazı Düşünceler Emine ERDOĞAN ÖZÜNLÜ	213
Mühimme Defterlerine Göre Habeş Eyaleti (1550-1600) İlhan ZENGİN	221
XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Kadın Vakıflarına Bir Örnek: Mihrümâh Sultan'ın Haremeyn Hizmeti Ayn-ı Zübeyde Su Yolu Tamirâtı Kübra DURSUN	235
Alanya Sancağında Kaplanlar ve Cemaat-ı Kaplancıyan (1471-1671) Mehmet Ali BOZKUŞ.....	247
Hokand ve Kaşkar Hanlıklarının Yerli Kaynakları Hakkında Bazı Düşünceler Üçler BULDUK.....	257
Osmanlı Nafia Nezaretinde Meclisler ve Komisyonlar Şenay ATAM	273
1885-1911 Yılları Arasında Şiran Kazasında İmam-Hatip Tayinlerine Dair Bir İnceleme Edip UZUNDAL.....	305
Tam Bağımsızlık Ülküsü ve Lozan Barış Konferansı'nda Düyün-ı Umümiyye Meselesi Tekin ÖNAL.....	319
III. BÖLÜM - Sosyal Ve Ekonomik Hayat	341
“Krallık Devrinde” (MÖ. 753-MÖ. 509) Populus Romanus'un (Roma Halkının) Sosyal ve Politik Yapısı Ahmet GÖZLÜ	343
Bizans Devleti'nin VII. Yüzyılda Anadolu'da İskân Faaliyetleri Mevlüt AKDERE	357
İslâmî Dönemde Diyarbakır (Âmid)'daki Sikke Basım Faaliyetlerine Genel Bir Bakış (Osmanlı Hâkimiyetine Kadar, 921 / 1515) Ali MIYNAT.....	383
Avarız Emvâlinin Tanzimat Öncesi Durumu ve Hamdullah Halil Layihası Doğrultusunda İyileştirme Çabaları Levent KÜÇÜK.....	405
18.-19. Yüzyılda Kazak Topraklarının Kolonileştirilmesinde Kozak İskânlarının Rolü Gülнар KARA.....	415
Osmanlı'nın Konargöçer Algısı ve Bu Algı Üzerinden “Sorun” Çözümleri Üzerine Kısa Bir Değerlendirme Şeyda BÜYÜKCAN SAYILIR.....	433
Osmanlı Devleti'nin Aşiretlere Yönelik Vergi Uygulamaları: Keşli Aşireti Örneği Aydın EFE.....	443
XVIII. Yüzyılda Bir Osmanlı Konağının Giderleri (H.1171/M.1758 Tarihli Bir Konak Hesap Defterine Göre) Muhammed YAZICI	463
İçil Sancağı'nın Sosyo-Ekonomik ve Cođrafî Durumu (İmar Meclisi Raporuna Göre / 1845) Erdoğan KELEŞ	485
Şer'îye Sicillerine (H. 1292-1295/M. 1876-1878) Göre Amasya Merkez Kazasında Hayvan Davaları Züleyha USTAOĐLU.....	509

Tereke Kayıtlarına Göre 19.Yüzyılın Sonlarında Şiran Kazasında Giyim-Kuşam Kültürü Gülser OĞUZ, Yasemin AKTAŞ	517
Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Müslüman Osmanlı Kadını: İktisadi Hayata Katılımı ve Yankıları Bahar İZMİR	525
IV. BÖLÜM - Kültür Ve Düşünce.....	543
Eski Türk Kültüründe Dini Anlayışın Devlet Yönetimine Etkisi Hasan AKSOY	545
Memlûklü Hükümdarları Adına Yazılmış Siyasetnâmelerin Tanıtımları Tülay YÜREKLİ	559
Ahıska Türklerinin Sürgünden Sonra Sosyal ve Kültürel Hayatına Kısa Bir Bakış Khalida DEVRİSHEVA	565
Bazı Matbuat Örneklerine Göre Yirminci Yüzyıl Başlarında Kırım'da Türklük Tatarlık Tartışması Hasan IŞIK, Ahmet DOĞAN	579
Aytakin ile Jandarbek Arasında Gerçekleşen Baba-Oğul Aytısının Akınlar Aytısı Özellikleri Bakımından Değerlendirilmesi Lazzat Urakova YANÇ	595
Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Hatay Uleması Sezai BALCI	609
Atatürk Dönemi Türk-Macar Kültürel İlişkilerinden Kesitler Müjdat KARAGÜLMEZ	629
Burdur Lisesi ve Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Eğitimcileri Ümmügülsüm CANDEĞER	645
Tarih Öğretimi ve Tarihi Romanlar Haldun EROĞLU	667
Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî ve Alıntı Sözcükler Ceren SELVÎ	675
V. BÖLÜM - Şahsiyetler Ve Etkinlikleri	693
Almanya'da İbn-i Sînâ Etkisine Bir Bakış Melda KESER	695
Kösedağ Savaşı'nda Bir Selçuklu Emîri: Nizâmeddin Suhrab Sefer SOLMAZ	705
XIII. Yüzyılda Moğol-Avrupa Diplomatik İlişkilerinde Yaşanan Dönüşümler ve Rabban Savma'nın Elçilik Misyonu Özgür TÜRKER, Rakkuş KARADUMAN	723
Timurlu Devleti Emîrleri I-Barlas Boyu: Hodaydâd Hüseyinî Barlas Ali Rıza YAĞLI	745
Buhara Emirliği'nde Sahte Bir Molla: P. İ. Demezou (Desmaisons) ve Emirlik Hakkındaki Raporları (1834) Selim Serkan ÜKTEN	759
Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Karayolu İdaresinde İki Fransız (Mösyö Ritter Ve Mösyö Jull Galan) Şenay ATAM	773
Demokrat Parti Rize Milletvekili Hüseyin Agun'un TBMM'deki Faaliyetleri ve Yassıada Mahkemelerindeki Savunması (1950-1961) Gülşah GÜVELOĞLU	785

HAKEM KURULU

Prof.Dr. Alaattin AKÖZ

Selçuk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Konya/TÜRKİYE

Prof.Dr. Hayrunnisa ALAN

İstanbul Medeniyet Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
İstanbul/TÜRKİYE

Prof.Dr. Levent ÖZTÜRK

Sakarya Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatlar
Bölümü,
Muğla/TÜRKİYE

Prof.Dr. Mustafa ALKAN

Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Prof.Dr. Melek ÇOLAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Muğla/TÜRKİYE

Prof.Dr. Tahir KODAL

Pamukkale Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Bölümü,
Denizli/TÜRKİYE

Prof.Dr. İbrahim ŞİRİN

Kocaeli Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Kocaeli/TÜRKİYE

Prof.Dr. Ertuğrul YAMAN

Emekli Öğretim Üyesi

Prof.Dr. Mithat AYDIN

Pamukkale Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Bölümü,
Denizli/TÜRKİYE

Prof.Dr. Doğan YÖRÜK

Selçuk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Konya/TÜRKİYE

Prof.Dr. Hayati BEŞİRLİ

Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Prof.Dr. Hüseyin MUŞMAL

Selçuk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Konya/TÜRKİYE

Prof.Dr. Orhan KILIÇ

Fırat Üniversitesi,
İnsani ve Sosyal Bilimler Fak., Tarih Bölümü,
Elazığ/TÜRKİYE

Prof.Dr. Bayram NAZIR

Gümüşhane Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Gümüşhane/TÜRKİYE

Prof. Dr. Osman GÜMÜŞÇÜ

Çankırı Karataekin Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
Çankırı/TÜRKİYE

Prof.Dr. Hülya TAŞ

Ankara Üniversitesi,
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölü-
mü,
Ankara/TÜRKİYE

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fak., Tarih Bölümü
Ankara/TÜRKİYE

Prof.Dr. Yunus ÖZGER

Bozok Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Yozgat/TÜRKİYE

Doç.Dr. Remzi KUZUOĞLU

Aksaray Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Aksaray/TÜRKİYE

Doç.Dr. Murat KEÇİŞ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Muğla/TÜRKİYE

Doç.Dr. Mehmet GÜNEŞ

Afyon Kocatepe Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Afyon/TÜRKİYE

Doç.Dr. Burhan SAYILIR

Anadolu Üniversitesi,
Yaygın Öğretim Bölümü,
Eskişehir/TÜRKİYE

Doç.Dr. Mustafa KALKAN
Çankırı Karataekin Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Çankırı/TÜRKİYE

Doç.Dr. İbrahim SERBESTOĞLU
Amasya Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Amasya/TÜRKİYE

Doç.Dr. Mustafa UYAR
Ankara Üniversitesi,
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Doç.Dr. Abdullah TEMİZKAN
Ege Üniversitesi,
Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü,
İzmir/TÜRKİYE

Doç.Dr. Mustafa GÖKÇE
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Muğla/TÜRKİYE

Doç.Dr. İbrahim ERDAL
Bozok Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Yozgat/TÜRKİYE

Doç.Dr. Alper ALP
Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Doç.Dr. Cihat AYDOĞMUŞOĞLU
Ankara Üniversitesi,
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Doç.Dr. Cihat YILDIRIM
Aksaray Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Eğitimi
Bölümü,
Aksaray/TÜRKİYE

Doç.Dr. Fatih TUĞLUOĞLU
Aksaray Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih
Eğitimi Bölümü,
Aksaray/TÜRKİYE

Doç.Dr. Sadullah GÜLTEN
Ordu Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ordu/TÜRKİYE

Doç.Dr. Ahmet YÜKSEL
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Sivas/TÜRKİYE

Doç.Dr. Mustafa ALİCAN
Muş Alparslan Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Muş/TÜRKİYE

Doç.Dr. Murat KARATAŞ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Çanakkale/TÜRKİYE

Doç.Dr. H. Veli AYDIN
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Tekirdağ/TÜRKİYE

Doç.Dr. Seyhun ŞAHİN
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Nevşehir/TÜRKİYE

Doç.Dr. Pınar ÜLGEN
Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Tokat/TÜRKİYE

Doç.Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Sakarya Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Sakarya/TÜRKİYE

Doç.Dr. Tümen SOMUNCUOĞLU
Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Doç.Dr. Ayşe PUL
Ordu Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ordu/TÜRKİYE

Doç.Dr. Dilaver AZİMLİ
Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi,
Tarih Enstitüsü,
Bakü/AZERBAJYCAN

Doç.Dr. Farhod MAKSUDOV
Özbekistan İlimler Akademisi,
Arkeoloji Enstitüsü,
Taşkent/ÖZBEKİSTAN

Doç.Dr. Muratbek KOCOBKOV
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Bişkek/KIRGIZİSTAN

Doç. Dr. Ali GÜVELOĞLU
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Rize/TÜRKİYE

Doç. Dr. Derya Derin PAŞAOĞLU
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat
Fakültesi, Tarih bölümü,
Trabzon/TÜRKİYE

Doç. Dr. Altay Tayfun ÖZCAN
Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakül-
tesi, Tarih bölümü,
Kütahya/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Fatma İNCE
İnönü Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Malatya/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Murat ZENGİN
İnönü Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Malatya/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Erdem Can ÖZTÜRK
Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Polatlı İlahiyat
Fakültesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Yunus İNCE
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Muğla/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Oktay BERBER
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Eskişehir/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Sedef BULUT
Ankara Üniversitesi,
Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
Ankara/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Zafer KARADEMİR
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Sivas/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Erdal AYDOĞMUŞ
Ardahan Üniversitesi,
İnsani Bilimler ve Edeb. Fak., Çağdaş Türk
Lehçeleri ve Edebiyatı Bölümü,
Ardahan/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed CEYHAN
Munzur Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Tunceli/TÜRKİYE

**Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Gül
HÜSEYİNKLİOĞLU**
Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler
Fakültesi, Tarih Bölümü,
Elazığ/TÜRKİYE

**Dr. Öğr. Üyesi Abdolvahid
SOOFİZADEH**
Aksaray Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Aksaray/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz POLATEL
Kocaeli Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Kocaeli/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Gülay Karadağ ÇINAR
Afyon Kocatepe Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Afyon/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Baha ÖZTUNÇ
Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Tokat/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Hakan YAŞAR
Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Tokat/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Egemen Çağrı MIZRAK
Namık Kemal Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Tekirdağ/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Esat AKTAŞ
Bayburt Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fak.,
Tarih Bölümü,
Bayburt/TÜRKİYE

**Dr. Öğr. Üyesi Merve KARAÇAY
TÜRKAL**
Gümüşhane Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Gümüşhane/TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz BUYAR
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Bişkek/KIRGIZISTAN

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet N. ÖZDAL
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ağrı/TÜRKİYE

Dr.Öğr.Üyesi Nasrullah UZMAN

Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ankara/TÜRKİYE

Dr.Öğr.Üyesi Ankhbayar DANUU

Moğolistan Milli Üniversitesi,
Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ulanbator/MOĞOLİSTAN

Dr. Saadet ALTAY

Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Atatürk İlkeleri ve
İnkılap Tarihi Bölümü,
Tokat/TÜRKİYE

Dr. Mesut KARAKULAK

Ordu Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ordu/TÜRKİYE

Dr. Fehim KURULOĞLU

Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Tokat/TÜRKİYE

Akademik olarak gelişmemize katkı sağlayan tüm hocalarımıza ve Prof. Dr. Fedasamil ARIK'a minnettarız.

Tereke Kayıtlarına Göre 19.Yüzyılın Sonlarında Şiran Kazasında Giyim-Kuşam Kültürü⁵²⁹

Gülser OĞUZ*

Yasemin AKTAŞ*

Giriş

Giyim-kuşam bir toplumun kültürel yapısını yansıtan unsurlardan biridir. Bir kişinin nasıl giyineceğini belirleyen belirli normlar vardır. Bunlar cinsiyet, toplumsal statü, dini etkenler, iklim koşulları, coğrafi koşullar ve milli normlar olabilir. Pek çok olgunun süzgecinden geçerek bir bütünlük oluşturan giyim kuşam unsurları, kişinin kendini ifade etmesinin de yoludur aynı zamanda. Kişilerin neleri giyeceğini belirleyen bir başka unsur da yaşanılan dönemdir. Yani her dönemin bir giyim şekli vardır. Bu noktada giyim tarihi önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk giyim tarihinin hangi unsurlardan oluştuğu bazı kaynaklar sayesinde ortaya çıkarılabilmektedir. Bu kaynaklardan bir tanesi de tereke kayıtlarıdır.

Tereke, Osmanlı miras hukukuna göre ölen kişinin geride bıraktığı malların tamamına verilen isimdir. Terike, tereke, metrukât aynı anlamsal kavramı ifade etmektedir. Tereke ölen kimsenin ölüm anındaki bütün mallarının, haklarının ve borçlarının toplamını ihtiva eder. Ölen kişilerin mal varlığının dökümü olan tereke kayıtları, genellikle Şer'îye Sicilleri'nin içinde dağınkı halde bulunurlar⁵³⁰. Tereke kayıtları, mirasçıların anlaşamaması, kişinin küçük ya da doğmamış çocuğunun kalmaması gibi durumlarda tutulurlar. Ömer Lütfi Barkan'a göre yetim ve gariplerin hakkının korunması amacıyla terekeler bu kayıtlar tutulmuştur.⁵³¹

Tereke kayıtları şekil özellikleri bakımından dört kısımdan oluşur. İlk kısım asıl olarak kişinin kimlik bilgilerinin verildiği yerdir. Kişinin nereli olduğu, kim olduğu, mesleği, varisleri ve belgenin tarihi bu kısımda yer alır. İkinci kısımda kişinin sahip olduğu her türlü mal varlığı ve alacakları kaydedilir. Üçüncü kısımda da çeşitli vergiler tereke yekûnundan alınır ve kişinin borcu kalmışsa onlar ödenir. Son kısımda da kişinin kalan terekesi mirasçılar arasında pay edilir. Bu çalışmaya kaynaklık eden yer, de ikinci kısımdır.

Çalışmanın Amaç, Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma Gümüşhane Sancağına bağlı Şiran Kazası Şer'îye Sicil Defteri'ne bağlı olarak yapılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın ilk sınırlılığı bu defterin sunduğu verilerin kaynak olarak alınacak olmasıdır. Yukarıda genel özellikleri verilen tereke kayıtları, belirli koşullarda tutulmaları sebebiyle toplumun genelini yansıtmazlar. Bu sebeple elde edilen

⁵²⁹ Bu makale 2017 yılında düzenlenen I. Uluslar arası Gümüşhane Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir

* Dr.Öğr.Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, gulseroguz@nevsehir.edu.tr.

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.

⁵³⁰Yusuf Oğuzoğlu, "Sicillerdeki Tereke Kayıtlarının Kültürel Malzeme Olarak Değeri", III. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara 1985, s. 1.

⁵³¹Ömer Lütfi Barkan, Edirne Kassamına Ait Tereke Defterleri, **Türk Tarih Kurumu Belgeler Serisi**, Ankara, 1966, c. III, sayı. 5-6, s.2. Benzer bilgi için, Hüseyin Özdeğer; **1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri**, İ.Ü. Rektörlük Yayınları, İstanbul 1988, s.8.

veriler örneklem şeklinde alınmalıdır ve kaynaklarının sınırlılığının olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Çalışmadaki amaç, Şiran Kazası'ndaki giyim kuşam unsurlarının neler olduğunun tespiti. Burada bu unsurların tek tek tereke kayıtlarından tespiti yapıldıktan sonra giyim unsurlarının neler olduğu üzerinde durulacaktır. Ayrıca belirlenebiliyorsa kıyafetlerin renk, malzeme ve şekil özellikleri saptanmaya çalışılacaktır. Tereke kayıtlarında her malın fiyatı ile ilgili de bilgi verilir. Bu çalışmanın amaçları içinde fiyatlar üzerinden bir değerlendirme yapmak yoktur. Diğer yandan verilerin 1892-98 yıllarını kapsadığı görülmüştür. Bu noktada batı etkisinin Şiran Kazası giyimin etkileyip etkilemediğinin belirlenmesi çalışmanın diğer amaçlarındandır.

Şiran Kazasında Giyim-Kuşama Dair İzler

Tereke kayıtları ile ilgili bu şekilde bilgi verildikten sonra asıl konu olan Gümüşhane halkının giyim-kuşama dair izleri aktarmaya sıra gelmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi tereke kayıtları, bir kişinin geride bıraktığı bütün mal varlığını ihtiva eder. Tereke kayıtlarında mutfaktaki malzemelerin –ticari amaçlı olmayanların- ailenin geride kalanlarının rızık olduğu öngörüsüyle kayıt altına alınmadığı bilinir. Fakat giyim kuşam unsurlarının genellikle tereke kayıtlarında yer alır.

Bahsi geçen defterde toplam dokuz adet tereke kaydında giyim kuşama dair unsura rastlanmıştır. Gümüşhane'ye bağlı Şiran Kazası'ndaki tereke kayıtlarının sayısı bir hayli fazladır. Bu kadar çok tereke kayıt örneği varken tereke kayıtlarında giyim kuşam unsurunun bu kadar az yer alması sorgulanması gereken bir durumdur. Tereke kayıtlarındaki kişilerin malvarlıkları incelendiğinde genellikle taşınmaz mallar, canlı hayvanlar, birkaç yatak yorgan, mutfak eşyası ve balta, kazma gibi tarım aletlerinin kayıtlı olduğu görülmüştür. Bu bilgilerin bölgenin geçim kaynaklarının ve yaşantısının belirlenmesi noktasında çok önemli olduğu açıktır. Diğer yandan giyim kuşama dair veri sınırlılığının bulunması, tespit edilen verilerin değerliliğini daha da artırmaktadır.

Defterin tamamı taranarak tespit edilen kıyafeti olan tereke sahiplerinin kıyafetlerinin de kaydedilirken detaylı olarak şekil özelliklerinin vermediği görülmüştür. Fakat dokuz kişinin terekelerine uzaktan bakıldığında bölgedeki giyim şekli hakkında bir bütün elde edilebileceği anlaşılmıştır.

Tespit edilen dokuz kişiden ikisi kadındır. Bunlardan biri 22 Şevval 1310 (9 Mayıs 1891) tarihli kayda göre Şiran Kazası Önye? Karyesi ahalisinden Gürali oğlu kerimesi Havva bint Ömer olarak tanıtılmıştır.⁵³² Diğer kadın da Hâdî Zî'l-kade 1316 (13 Mart 1899) tarihli kayıttan Güllü bint Hüseyin olarak tanıtılmıştır.⁵³³ Tereke sahiplerinden bir kişinin de gayri Müslim olduğu görülmüştür. Bu kişi 28 Rebi'ül-evvel 1313 (18 Eylül 1895) tarihli kayda göre Uluşiran Karyesi ahalisinden Bagus? Veled Arslan'dır.⁵³⁴ Yapılan incelemede iki kişinin de aslen Şiran Kazası'ndan olmadığı anlaşılmıştır. Bunlardan biri olan Elhac Halil bin Hüseyin, aslen İşkorali imiş. 5 Zî'l-kade 1315 (28 Mart 1898) tarihli kayıttan Şiran'a tahsildarlık için geldiği belirtilmektedir.⁵³⁵ Diğer kişi de 15 Safer 1316 (5 Temmuz 1898) tarihli kayda göre, dördüncü ordu-yu hümayun nizamiye alayının dör-

⁵³²Gümüşhane (Şiran) Şer'ie Sicili 5157, s. 135/6. Kişiler bu şekilde tanıtıldıktan sonra ileriki sayfalarda sürekli isimleri geçtikçe dipnotlandırılmayacaktır.

⁵³³ Gümüşhane (Şiran) Şer'ie Sicili 5157, s. 55/3.

⁵³⁴ Gümüşhane (Şiran) Şer'ie Sicili 5157, s. 158/1.

⁵³⁵ Gümüşhane (Şiran) Şer'ie Sicili 5157, s.174/2.

düncü taburu mülazımı olup tahsilât için gelen Arif bin Yakub'dur.⁵³⁶ Diğer kişiler de Mehmed bin İsmail⁵³⁷, Cafer oğlu Molla Hüseyin bin Hüseyin⁵³⁸, Şaban Efendi Bin Abdullâh⁵³⁹ ve Nuh oğlu Ahmed Efendi bin Süleyman'dır.⁵⁴⁰ Bu kişilerin hepsinin de Şiran Kazası'nın karyelerinden olduğu bilinmektedir.

Giyim Unsurları

Giyinmek asıl olarak kişilerin vücudunu örtmek ve dış etmenlerden korumak için yapılan bir eylemdir. Bu bakımdan giyim insanın ilk sahip olduğu nesnedir.⁵⁴¹ Giyinme işi de yüzyıllardır kıyafet ile mümkündür. Kıyafetin fizikî, etik ve estetik açılardan önemi büyüktür.⁵⁴² Bu bakımdan giyinmek, bir kültürdür. Bu kültürü oluşturan tarihsel gelenek, doğa koşulları, din, cinsiyet, moda ve sosyal statü gibi etmenler bulunmaktadır. Bu etmenlerden etkilenen giyim kuşam unsurlarının nasıl bir değişime uğradığı da bazı araştırmacıların çalışma alanını oluşturmaktadır. Giysiler kültürlerin tanınmasında kültürel, politik ve sosyal anlamlara sahip olabilmektedir. Giyinmek aynı zamanda kişinin toplumdaki duruşuyla ve cinsiyetiyle ilgili önemli ipuçları verirler.⁵⁴³ Osmanlıda kadın ve erkek giyimi ana hatlarıyla aynıdır. Farklılık kullanılan aksesuar, başlık ve kesiminden kaynaklanmaktadır. Kadın giyiminde ana unsurlar şalvar, çakşır, gömlek, entari, hırka, kaftan, kürk dışarıda da ferace ve yaşmaktır. Erkek giyiminde de don, çakşır, şalvar, gömlek, entari kaftan kürk ve başlıktır.⁵⁴⁴

Giyim tarihine dair araştırmalar için araştırmacılar pek çok kaynak kullanmaktadır. Bunlardan seyahatnameler, minyatürler, ressamların ürettiği kıyafet albümleri, çeşitli vesilelerle günümüze kalan giyim unsurları, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan çeşitli vesilelerle tutulan defterler bazılarıdır.⁵⁴⁵ Tereke kayıtları da bu manada değerli bilgiler

⁵³⁶ Gümüşhane (Şiran) Şer'îye Sicili 5157, s. 177/2.

⁵³⁷ Gümüşhane (Şiran) Şer'îye Sicili 5157, s. 165/1. Belgenin tarihi 3 Zi'l-kade 1313.

⁵³⁸ Gümüşhane (Şiran) Şer'îye Sicili 5157, s. 192/1. Belgenin tarihi 16 Zi'l-hicce 1317.

⁵³⁹ Gümüşhane (Şiran) Şer'îye Sicili 5157, s. 140/4. Belgenin tarihi 23 Şevval 1310.

⁵⁴⁰ Gümüşhane (Şiran) Şer'îye Sicili 5157, s. 56/1. Belgenin tarihi 9 Zi'l-kade 1306.

⁵⁴¹ Mahmut Tezcan, "Giyim Olgusuna Sosyo-kültürel Bakış ve Türklerde Giyim", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, S. 1, C. 16, 1983, s. 255.

⁵⁴² Nebi Bozkurt, "Kıyafet", **İslam Ansiklopedisi**, C. 25, s. 508.

⁵⁴³ Betül İşpirli Argıt, "Osmanlı İstanbul'unda Giyim Kuşam", **Antik Çağlardan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi**, Ed. Coşkun Yılmaz, s. 230. Nicole van Os, "Yenileşme Döneminde Gündelik Hayattan Çizgiler Milli Kıyafet: Müslüman Osmanlı Kadını ve Kıyafetinin Milliyeti", **Türkler Ansiklopedisi**, C.14, s. 237-238. Dilek Hıncal Er-Oya Sipahioğlu, "Kostüm Kitaplarında Osmanlı Giysileri Üzerine Bir Değerlendirme", **GSF Sanat Dergisi**, S. 24, 2014, s. 125; bu bakımdan kıyafette kullanılan kumaşın rengi, kalitesi bile önemli olabilmektedir. F. Dilek Hıncal, "16. Yüzyıl Giysi Tarihi Yazımı Üzerine: Giysilerde Doğu-Batı Etkileşimi, Egzotizm ve Güç", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 29, 2013, s. 100.

⁵⁴⁴ Argıt, a.g.m., s. 231,240.16. ve 17. Yüzyıllar açısından benzer tespitler için bkz. Emine Koca, "18. ve 19. Yüzyılda Osmanlı Erkek Modası", **Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sa7, Konya, 2009, s. 64; Emine Koca-Fatma Koç, "Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümündeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumunu Giysi Özelliklerinin İncelenmesi", **Turkish Studies**, Vol. 9/11, 2014, s. 382.

⁵⁴⁵ Kaynaklarla ilgili bkz. Hıncal, a.g.m., s. 94. Bu kaynakların objektifliği her zaman araştırmacılar tarafından sorgulanır olması önemli bir konudur. Şöyle ki bir minyatür ya da tablo o çizimin yapan kişinin yorumunu taşımaktadır. Ya da bir seyahatnamede anlatılanlar, mutlaka anlatıcının düşüncelerinden bağımsız olamaz. Mehmet İşpirli, "Kıyafet Osmanlı Dönemi", **İslam Ansiklopedisi**, C. 25, s. 511; Er-Sipahioğlu, a.g.m., s. 125. Bunun dışında bahsi geçen çeşitli vesilelerle tutulan arşiv malzemeleri de giysinin bütün detaylarını ver-

sunmaktadır. Tereke kayıtlarının giyim kuşam konusunda eksikliği, kıyafetin şekline dair çok az bilgi verilmesidir. Hatta o kadar ki kıyafetin rengi dahi çoğu kez belirtilmez. Eğer kişi zenginse o zaman kıyafetlere dair tanımlamaların daha çok olduğu tespit edilen bir durumdur. Dolayısıyla Şıran Kazası'na dair giyim kuşama dair elde edilenler, genellikle kıyafetin ismi ve hangi malzemeden yapıldığına dair verilerdir.

Şıran Kazası terekelerinde tespit edilen temel giyim unsurlarından biri gömlektir. Doğru söyleminin 'gönlek' olduğu belirtilen gömleklerin çıplak tene giyilen şey olarak tanımlandığı görülmüştür. Bu manada bir iç giyim unsuru olan gömleklerin Osmanlı Devleti'nde kadın ve erkekler tarafından kullanıldığı kadın gömleklerinin ayak bileklerine kadar, erkek gömleklerinininkilerin dizden yukarıda olduğu bilinmektedir.⁵⁴⁶ Bu kayda Şaban Efendi bin Abdullah'ın terekesinde rastlanmıştır. Bu kişinin iki gömleğinin olduğu görülmüştür. Gömleğinin biri de 'don' ile birlikte kaydedilmiştir. Bu noktada don da gömleğin altına giyilen bir iç giysisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Don gömlek ikilemesi Arif bin Yakub'un terekesinde de iki tane mevcuttur ve bu ikiliye müsta'mel yani kullanılmış kaydı eklenmiştir. Yapılan incelemede bu kişinin iki tane de 'köhne gömlek'inin olduğu görülmüştür. İç giysisi olarak bir de 'çamaşır'a rastlanmıştır. Mehmed bin İsmail'in eşyaları arasında bulunan bu kıyafetin 'bir kat' olduğu da belirtilmiştir. Bunun dışında herhangi bir tanımlamaya rastlanmamıştır.

Genellikle iç çamaşırlarının üstüne giyilen entariye üç kişinin terekesinde yer almaktadır.⁵⁴⁷ Entari, kadın ve erkeklerin iç çamaşırlarının üstüne gece yatarken giydikleri, bazen evin içinde dolaştıkları kıyafet olarak tanımlanmıştır. II. Mahmut'un kıyafet değişikliğinden sonra erkeklerin sokakta ve iş hayatında şalvar ya da çakşırın üstüne giyildiği de belirtilmiştir.⁵⁴⁸ Entariler 19. yüzyıla gelene kadar önden açık, yakadan karın altına kadar düğme ile iliklenen, uzun düşük kolludur. Genel olarak ayak bileklerine kadardır. Eteklerin iki yanından uzun yırtmaçları vardır.⁵⁴⁹ Entari sahiplerinden ilki Şaban Efendi bin Abdullah'tır. Entarilerinin iki tane ve köhne olduğu belirtilmiştir. Diğer kişi de Güllü bint Hüseyin'dir. Bir entarisi vardır ve gezi⁵⁵⁰ denilen kumaştan yapıldığı belirtilmiştir. Üçüncü kişi de Cafer oğlu Molla Hüseyin bin Hüseyin'dir ve entarisi yelek ile beraber kaydedilmiştir.⁵⁵¹

İç kıyafetinin üstüne giyilen bir başka çeşit de mintandır. Erkek dış gömleği olarak tanımlanan mintan, Nuh oğlu Ahmed Efendi bin Süleyman'ın terekesinde mevcuttur.

mekten uzaktır. Mesela elimizde Fatma Sultan'ın ölümünden sonra hazineye aktarılan mallarının listesinin tutulduğu bir defterde giyim kuşam unsurları bulunmaktadır. Fakat bu unsurlar giysilerin şekliyle ilgili detaylı bilgi vermekten uzaktır. TS.MA.d., gömlek no 2211, s. 3-5.

⁵⁴⁶ Reşat Ekrem Koçu, **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Ankara 1967, s. 125.

⁵⁴⁷ Osmanlı Devleti'nde giyim unsurları kat kat yani üst üste giyilmiştir. Bu asıl olarak soğuktan korunma amaçlıdır. Bunun yanında bu tarz giyim zenginliğin ve gücün de göstergesi olarak da yorumlanmıştır. Himam, a.g.m, s. 97.

⁵⁴⁸ Koçu, a.g.e., s. 102-103.

⁵⁴⁹ Lale Görünür- Semra Ögel, "Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanışları", **İTÜ Dergisi Sosyal Bilimler**, C. 3, S. 1, 2006, s. 67.

⁵⁵⁰ Bir tür ipekli ve harelî kumaş. Bkz. İsmail Parlatur, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Ankara 2006, s. 506.

⁵⁵¹ Beraber kaydedilen bu tür kıyafetlerin takım olma ihtimali vardır. Benzer örnek aşağıda da değinileceği üzere ceket ve pantolon ikilemesinde de vardır. Bunun gibi 19. yüzyılın ikinci yarısında da sarayda dikilen elbiselerde entari ile takım palto veya hırkaların olduğu belirtilmiştir. Bkz. Selin İpek, "Haremin Bayramlık Elbiseleri: Dikişçi Matmazel Kokona'nın Defteri", **Acta Turcica**, S. 2/2, Temmuz 2009, s. 68.

Aynı kişinin terekesinde bir de şalvara rastlanmıştır. Şalvar da erkekler ve kadınlar tarafından giyilebilen bir üst donudur. Bu kayıt, belden aşağı üst giyimine dair tek örnektir. Bu çeşitlerde kayıtların genelinde olduğu gibi rengi, kumaşı ve şekline dair herhangi bir tanımlamada bulunulmamıştır.

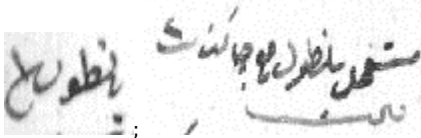
İncelenen tereke kayıtlarında iki kişinin pantolona sahip olduğu düşünülmüştür. Yalnız burada şunu da belirtmek gerekir ki 'pantol' şeklinde yazılmıştır.⁵⁵² Bu kelime sözlükte halk ağzı pantolon olarak geçmektedir.⁵⁵³ Fakat günümüzde dahi bazı yörelerde 'pantol' şeklinde kullanımın varlığı acaba pantolon olabilir mi? Sorusunu akla getirmektedir. Eğer öyle ise Şaban Efendi bin Abdullah'ın da iki tane ceketle kaydedilen 1 tane de tek kaydedilen 3 pantolonunun olduğu görülmektedir. Bu kıyafete sahip olan bir diğer kişi de Arif bin Yakub'dur. Dolayısıyla pantolonla beraber cekete de sahip olunması giyim kuşamda batı etkisinin bu bölgelere kadar geldiğini işaret etmektedir.⁵⁵⁴

Buraya kadar bahsi geçen kıyafetlerin de üstüne, daha çok sıcaktan korunma maksatı olarak giyildiği düşünülen birkaç parça kıyafete de rastlanmıştır. Bunlar içlik, ceket, yelek, kazak, kürk ve paltodur. İçlik, kışın esvabın altına giyilen, pamuklu yelek olarak tanımlanan bir üst giysisidir.⁵⁵⁵ Mehmed bin İsmail'in terekesinde çuka kazak ve çamaşır ile birlikte kaydedilmiştir. Kazak ve içlik kayıtlarının dışında bir kişinin terekesinde palto kaydına rastlanmıştır. Palto 'Avrupaî kesim kaputun adı' olarak tanımlanmıştır.⁵⁵⁶ Mesela Rum milletinden olduğu belirtilen Bagus? Veled Arslan'ın eski bir tane paltosunun olduğu anlaşılmaktadır. Giysi türü olarak yine Arif bin Yakub'da mintanın üstüne ceketin altına giyildiği bilinen yelek kaydına rastlanmıştır. Bir tane de kürk kaydına rastlanmıştır.⁵⁵⁷ Bu kişi de Şaban Efendi bin Abdullah'tır ve kürkünün müsta'mel olduğu kaydı vardır.

Kıyafetlerde tamamlayıcı unsur olarak tanımlanabilecek görünür şekilde bele bağlanan bir tane kuşağa rastlanmıştır. Mehmed bin İsmail'in kuşağıyla ilgili başka bilgi verilmemiştir. Gerek omuzları örtmek ve gerekse kuşak olarak kullanılabilen, kumaş olarak düşünüldüğünde de esvab dikilebilen bir çeşit olan şal da Nuh oğlu Ahmed Efendi bin Süleyman'ın terekesinde vardır. Bir adet olduğu bilenen şalı cinsinin de 'Acem' olduğu belirtilmiştir.

İncelenen defterde Rum milletinden olduğu belirtilen Bagus? Veled Arslan'ın terekesinde bir adet eski paltoya rastlanmıştır. Palto, Avrupai kesim kaputun adı olarak tanımlanmıştır.⁵⁵⁸ bu çeşite başka bir terekesinde rastlanmamıştır.

İncelenen terekelerde başa takılan çeşitli başlıkların olduğu tespit edilmiştir. Başlıkların asıl olarak simgesel kullanımlarının olduğu bilinir. Bunlar kişilerin sosyal, ekonomik,

552

553 İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul 2010, s.975.

554 Giyim kuşamda batı etkisiyle ilgili bkz. İspirli, a.g.m, s. 512. Görünür-Ögel, a.g.m, s. 67; Koca, a.g.m, s.72.

555 Koçu, a.g.e., s. 133.

556 Koçu, a.g.e., s. 186.

557 Kürk kişilerin ısınma amaçlı olarak yüzyıllardır giydikleri bir kıyafet çeşididir. Osmanlı devletinde de aynı amaçla edinilen kür aynı zamanda zenginlik göstergesi kıyafetlerden bir tanesidir. Bkz. Filiz Karaca, "Kürk", **İslam Ansiklopedisi**, C. 26, 2002, s568-569.

558 Koçu, a.g.e., s. 186.

kültürel, mesleki ve dini statünün göstergesi olarak kullanılabilmişlerdir.⁵⁵⁹ Pek çok parçanın ortak olduğu kadın ve erkek giyiminde farklılığın asil olarak başlıklardan kaynaklandığı bilinir. Tespit edilen ilk çeşit, 'başlık' olarak kaydedilmiştir. ⁵⁶⁰ Arif bin Yakub'un da biri köhne olarak belirtilen iki fesinin olduğu görülmüştür.

Tereke kayıtlarında ayağa giyilen türlerle ilgili de önemli verilere ulaşılmıştır. Bunlardan ilki iki kişide bir çift olduğu belirtilen çoraplardır.⁵⁶¹ Bunun dışında Mehmed bin İsmail'de iki çarık, Elhac Halil bin Hüseyin'de bir çizme, Arif bin Yakub'da bir çift kundura tespit edilmiştir.

Şiran Kazası terekelerinde bir de çeşitli takılara rastlanmıştır. Bunlardan birine Güllü bint Hüseyin'in sahip olduğunu görülmüştür. Güllü'nün bir tane sim(gümüş) tacının olduğu anlaşılmıştır. Diğer kadın tereke sahibi Gürali oğlu kerimesi Hava bint Ömer'in de gerdanlığının ve baş tacının olduğu tespit edilmiştir.

Son olarak bir kişinin de terekesinde 'boyun bağı' kaydına rastlanmıştır. Diğer adı kravat olan boyun bağının, dördüncü ordu-yu hümayun nizamiye alayının dördüncü taburu mülazımı olup tahsilât için gelen Arif bin Yakub'a aittir. Bu çeşidin Avrupaî pantolon ceket giyilmeye başladıktan sonra moda olduğu ve bununda Kırım Savaşı'ndan sonra 1860-1875 yıllarına denk geldiği bilinmektedir. Bu kıyafet alafrangalık alametlerinden bir olarak görülmüştür.⁵⁶² Boyun bağının Şiran Kazası'nın dışından gelen bir devlet görevlisi tarafından sahip olunması Şiran Kazası'nda Avrupa etkisinin yaşandığı yolunda yorum yapmamızın önünü kapamaktadır. Ancak yukarıda işaret edildiği gibi ceket, palto gibi kıyafet çeşitlerinin varlığı bu etkinin varlığını hissettirmektedir.

Sonuç

Gümüşhane'nin Şiran Kazasındaki tereke kayıtlarına dayalı olarak yapılan bu çalışma, veri yetersizliği nedeniyle kısmen sınırlı kalmıştır. Yine de elde edilen veriler bölgedeki giyim unsurları hakkında belirli bir fikir vermiştir. Bunlar da şunlardır:

Temel giyim unsurları olarak öncelikle don ve gömlek gibi iç giyimin varlığı tespit edilmiştir. Onların üstüne de şalvar, entari ve mintan gibi çeşitlerin giyildiği anlaşılmıştır. En üste de kazak, içlik ve yelek gibi parçalarla ısınma ihtiyacının karşılanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu ihtiyacın en üstte giyilen palto ve kürklerle de sağlandığı anlaşılmaktadır. Ayaklara da çoraplarla beraber çarık, kundura ve çizme gibi ayakkabıların giyildiği anlaşılmaktadır. Kişilerin başlarında da fes, başlık gibi farklı başlıkların takıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle kadınların güzelliklerini gerdanlık, taç gibi takılarla destekledikleri anlaşılmaktadır. Sonuç olarak sınırlı düzeydeki bu veriler, Gümüşhane Şiran Kazasının giyim tarihine katkıda bulunacak düzeydedir.

Giyim unsurlarının şekil özelliklerine dair verilerin sınırlı olmasından dolayı alana bu konuda çok fazla katkı yapılamamıştır. Giyim konusunda Avrupa etkisinin olup olmadığı hususuyla ilgili ise ceket, pantolon, kravat ve palto gibi çeşitler nedeniyle etkinin varlığından bahsedilebilir.

⁵⁵⁹ Argıt, a.g.m, s. 232. Ayrıca gözlemler için bkz. Lady Montagu, **Şark Mektupları**, Haz. Dursun Gürlek, İstanbul 2008, s. 37.

⁵⁶⁰ Gümüşhane (Şiran) Şer'iyeye Sicili 5157, s. 192/1.

⁵⁶¹ Gümüşhane (Şiran) Şer'iyeye Sicili 5157, s. 165/1; 177/2.

⁵⁶² Koçu, a.g.e., s. 43.

Kaynakça**Kaynaklar**

Gümüşhane (Şiran) Şer'îye Sicili 5157, s. 135/6; 55/3; 158/1; 174/2; 177/2; 165/1; 192/1; 140/4; 56/1; 192/1; 165/1; 177/2.

TS.MA.d., gömlek no 2211, s. 3-5.

Kitap ve Makaleler

ARGIT, Betül İşpirli, "Osmanlı İstanbul'unda Giyim Kuşam", **Antik Çağlardan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi**, Ed. Coşkun Yılmaz.

AYVERDİ, İlhan, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul, 2010.

BARKAN, Ömer Lütfi, 'Edirne Kassamına Ait Tereke Defterleri', **Türk Tarih Kurumu Belgeler**, Ankara, 1966, c. III, sayı. 5-6.

BOZKURT, Nebi, "Kıyafet", **İslam Ansiklopedisi**, C. 25.

ER, Dilek Himam - Sipahioğlu, Oya, "Kostüm Kitaplarında Osmanlı Giysileri Üzerine Bir Değerlendirme", **GSF Sanat Dergisi**, S. 24, 2014.

GÖRÜNÜR, Lale- Ögel, Semra, "Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanışları", **İTÜ Dergisi Sosyal Bilimler**, C. 3, S. 1, 2006.

HİMAM, F. Dilek, "16. Yüzyıl Giysi Tarihi Yazımı Üzerine: Giysilerde Doğu-Batı Etkileşimi, Egzotizm ve Güç", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 29, 2013.

İPEK, Selin, "Haremın Bayramlık Elbiseleri: Dikişçi Matmazel Kokona'nın Defteri", **Acta Turcica**, S. 2/2, Temmuz 2009.

İŞPİRLİ, Mehmet, "Kıyafet Osmanlı Dönemi", **İslam Ansiklopedisi**, C. 25.

KARACA, Filiz, "Kürk", **İslam Ansiklopedisi**, C. 26, 2002.

KOCA, Emine- KOÇ, Fatma, "Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümündeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumı Giysi Özelliklerinin İncelenmesi", **Turkish Studies**, Vol. 9/11, 2014.

KOCA, Emine, "18. Ve 19. Yüzyılda Osmanlı Erkek Modası", **Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, S.7, Konya, 2009.

KOÇU, Reşat Ekrem, **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Ankara, 1967.

Lady Montagu, **Şark Mektupları**, Haz. Dursun Gürlek, İstanbul, 2008.

OĞUZOĞLU, Yusuf "Sicillerdeki Tereke Kayıtlarının Kültürel Malzeme Olarak Değeri", **III. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1985.

OS, Nicole van, "Yenileşme Döneminde Gündelik Hayattan Çizgiler Milli Kıyafet: Müslüman Osmanlı Kadını ve Kıyafetinin Milliyeti", **Türkler Ansiklopedisi**, C.14.

ÖZDEĞER, Hüseyin 1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri, İ.Ü. Rektörlük Yayınları, İstanbul, 1988,

PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Szlg**, Ankara, 2006.

TEZCAN, Mahmut, “Giyim Olgusuna Sosyo-kültürel Bakış ve Türklere Giyim”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, S. 1, C. 16, 1983.